

bir ayet meali ve meallerin hali pür melali

CAHİT EZERBOLATOĞLU

Arastirmaci, Egitimci

Yirmi birinci asrin basinda birçok meal yayimlandi. Geçen alti yıl içinde önceki asrıda yayimlanan pek çok mealin de yeni baskıları yapıldı. Meallere talep artmış olmalı ki arz artıyor. Arzın artışı, insanların uzun süredir ısrarla meal okumaya yönlendirilmesinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Meal edenler okuyor mu, okuyanlar anlıyorlar mı? Bildiğimiz kadarıyla merakımızı giderecek araştırmalar yapılmış değil. Meal dillerinin anlaşılır olup olmadıkları vb. pek çok soru cevap beklemektedir.

Kur'an-ı Kerim, anlaşılır bir kitaptır ve bu açıklamaya ihtiyacı olmayan bir hakikattir. Tüm insanlığa gönderilmiş bir kitabın, anlaşılmaz olması zaten eşyanın tabiatına aykırı olurdu. Merhametlilerin en merhametlisinin insanı, anlayacağı bir kitapla mükellef tutması, merhametinin gereğidir. Bunun doğal bir sonucu olarak Kur'an'ın çevirileri de anlaşılır olmalıdır. Zira çevirinin amaçlarından biri

Arapça bilmeyenler ile ilahî mesajı buluştur-
maktır. Diğer bir deyişle mütercimi harekete
geçiren saik, orijinal metnin dilini bilmeyen
fakat onun mesajını öğrenmek isteyen bir kit-
lenin varlığıdır. O, bir anlamda Kur'an'ın he-
def kitlesinin ihtiyacını karşılamak için çeviri
işini üstlenmiştir. Bu yüzden çeviri boyunca
kendisini onların durumunu hesap etmek zo-
runda hisseder. Bu hisle çeviri metninde kul-
landığı dilin hedef kitlenin düzeyine uygun ol-
masına çalışır. Ancak bu noktada şu olguyu
hatırlamak gerekir: Yayınlanan hiçbir kitap
okuyucusunu belirleyemez. Artık o, yazarın
olmaktan çıkıp kamuya mal olmuştur. Onu,
hedef kitlenin dışında, hiç umulmayan, oku-
ması istenmeyen hatta okuması sakıncalı bu-
lunan kişiler bile okuyabilir. Bu nedenle mü-
tercim çeviri metnini kaleme alırken bu olgu-
yu göz önünde bulundurmalıdır.

Allah son mesajı Kur'an'ı, zaman ve mekân
ile sınırlamaksızın tüm insanlara göndermiş-
tir. Bu olgu ilahî mesajın okuyucu kitlesini de
belirlemektedir. Fakat bu noktada herkesin
seviyesine uygun bir metin mümkün müdür,
sorusu hatıra gelmektedir. Her şeye rağmen
mütercim hedef kitlenin Türkçe bilen herkes
olduğunu göz önünde bulundurarak elinden
geldiği kadar anlaşılır bir metin kaleme al-
mayı hedeflemelidir. Çevirinin anlaşılır olma-
sı en az Kur'an'ın Türkçeye doğru aktarılma-
sı kadar önemlidir. Meallerde anlaşılabilirlik açı-
sından sorunlar olduğuna dikkat çekmeyi
amaçlayan bu çalışmada bu söz abartılı sayıl-
mamalıdır. Aksine söz konusu sorunun bo-
yutlarının ne kadar büyük olduğunun bir ifa-
desi kabul edilmelidir.

Bir metnin anlaşılmamasının nedeni bazen
metnin fikir derinliği ile okuyucunun bilgi ve
kültür düzeyindeki farklılık veya mütekaabili-
yetsizlik de olabilir. Bu çalışma sadece meal
metinlerinden kaynaklanan anlaşılmama so-
rununa dikkat çekmektedir. Bu amaca ulaş-
mak için bir ayetin çevirisi örnek metin olarak

pek çok mealden alıntılanmıştır. Ancak ele
alınan ayetin anlam haritasındaki yerini belir-
lemek için onun geçtiği sure bütünlüğü göz
önünde bulundurulmalıdır:

İsra Suresi ve 111. Ayet

Hıristiyanlar ve Yahudiler gibi Mekkeli müş-
rikler de Allah'a çocuk isnat etmişlerdir.
Kur'an onların dayanaktan yoksun kuruntula-
rını yeri geldikçe reddetmiştir. Bu surede de
onların bu tür iddiaları reddedilmekte ve
müşriklerin tanrılarının aksine Allah'ın orta-
ğa, yardımcıya, çocuğa ihtiyacı olmadığı vur-
gulanmaktadır. Peygamberlerin gönderiliş
amaçlarından biri, insanlara yüce Allah'ı hak-
kıyla tanıtmaktır. Onlara gönderilen kitaplar
da Yaradan'ı hiçbir yanlış anlamaya yer ver-
meyecek biçimde anlatmıştır.

**Allah son mesajı Kur'an'ı, zaman ve mekân ile
sınırlamaksızın tüm insanlara göndermiştir.
Bu olgu ilahî mesajın okuyucu kitlesini de
belirlemektedir. Fakat bu noktada herkesin
seviyesine uygun bir metin mümkün müdür,
sorusu hatıra gelmektedir.**

Bölüm bölüm indirilen Kur'an, doğru yolun
rehberidir ve en doğruya iletir (9. ayet). Onu
rehber kabul edenler, secdeye kapanarak
Rab'lerine kulluk ederler, namazlarını kılar-
lar, onu tazim ederler. Onun büyüklüğünü,
eşsizliğini bilirler.

Allah'ı tenzih ile başlayıp (1. ayet) aynı vurgu
ile biten (111. ayet) Sure insanlığın son önde-
rinden iki şey istemektedir: (1)Her türlü ham-
dın Allah'a özgü olduğunu bildirmesi (2)ve
onun büyüklüğünü (tekbir) dile getirmesi.
Çünkü O, oğul edinmemiştir. Zaten kâinatta
(mülk) hiçbir varlık onun ortağı olamaz. O
güçsüz değildir, asla yardımcıya (veli) ihtiyacı
yoktur. Ancak böyle bir ilah hamda layıktır. O
halde tekbir getir; O nun büyüklüğünü an!

Bir Ayet ve Kırk Bir Meal

İsra Suresinin sadece 111. ayetini anlaşılabilirlik açısından incelemeyi hedefleyen bu çalışmada kırk bir ayrı mealden alıntı yapılmıştır. Ele alınan sorunun birkaç mealle sınırlı olmaması çok sayıda alıntı yapılmasına yol açmıştır. Piyasada burada zikredilenlerin dışında da mealler bulunmaktadır. Alıntı yapılan mealler, hazırlık aşamasında mülaki olduklarımızdır. Yazının müsveddesi bittikten sonra ulaşılan meallerden -maksadın hâsıl olduğu düşünüldüğünden ve okuyucunun sabrını daha fazla zorlamamak için- alıntı yapılmamıştır.

İsra Suresinin sadece 111. ayetini anlaşılabilirlik açısından incelemeyi hedefleyen bu çalışmada kırk bir ayrı mealden alıntı yapılmıştır. Ele alınan sorunun birkaç mealle sınırlı olmaması çok sayıda alıntı yapılmasına yol açmıştır.

Alıntılar baskı tarihleri esas alınarak sıralanmıştır. Meal isimleri birbirine çok yakın olduğundan herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için mütercim isimleri tercih edilmiş fakat çeviri tefsirden alınmışsa alıntı yapılan tefsir belirtilmiştir.¹

1. De ki: Oğul edinmeyen, mülkte bir ortağı bulunmayan zül ve acizden nâşi iş göreni bulunmayan Tanrı'ya hamdolsun. Onu büyük bilerek büyüklüğün ile yadet. (İ. H. İzmirli, Hilmi Kitaphanesi, 1932)

Orijinal metnin cümle yapısına bağlı kalınarak yapılan çeviri kapalıdır: "... mülkte bir ortağı bulunmayan ...". "... zül ve acizden nâşi iş göreni bulunmayan ..." çevirisi anlaşılabilirlik açısından olduğu gibi anlam itibarıyla de sorunludur: Allah'ın neden nâşi iş göreni yoktur? Zül ve acizden nâşi iş göreni yoktur. Görüldüğü gibi Allah'ın tenzih edildiği ayetin çevirisi maksadı aşan bir anlam içermektedir.

2. De ki: Kendine oğul edinmeyen, mülkünde

ortağı bulunmayan, kendini acizden kurtarmak için yardımcıya ihtiyacı olmayan, Allah'a hamdolsun. Onu Ulu bilerek Ululuğunu ilan et. (Ö. R. Doğrul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1934)

"... kendini acizden kurtarmak için yardımcıya ihtiyacı olmayan ..." cümlesi -bir önceki çeviride olduğu gibi- dolaylı olarak Allah'ın aciz olduğunu söylemektedir.

3. Ve şöyle de: hamd o Allaha ki hiç bir veled edinmedi, ona mülkte bir şerik de olmadı, ona zülden bir veliy de olmadı, onu tekbir ile büyükle de büyükle (M. H. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Kitabevi (1971) 1. baskı 1938)

Diliyle, cümle yapısıyla anlaşılması zor bir metin: "... Ona mülkte bir şerik de olmadı, ona zülden bir veliy de olmadı, onu tekbir ile büyükle de büyükle"²

4. De ki: "Övülmek yalnız Allah'a yaraşır. O Allah ki kendine çocuk edinmedi, hakanlıkta eşi yoktur, düşkünlük nedir bilmez, Onun koruyucusu da olmaz. Onu büyüledikçe büyükle. (İ. H. Baltacıoğlu, Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik, 1957)

"Hakanlıkta eşi yoktur." yerine "O eşsiz bir hakandır." denilebilir. Bir önceki alıntıda olduğu gibi son cümle anlaşılmıyor: "... Onu büyüledikçe büyükle". 1957'de yayınlanan bu çeviride kullanılan "büyükle" kelimesi sözlüklerde bulunamamıştır.

5. Ve de ki: "Hamd Allah'a ki oğul edinmemiştir kendisine ve saltanatta, tasarrufta ortağı yoktur ve âciz olmadığından yardımcıya da ihtiyâcı yoktur ve pek büyük bil onu, büyüklüğünü de bildir." (A. Gölpınarlı, Remzi Kitabevi, 1958)

"Mülk" kelimesine "saltanat ve tasarruf" anlamlarının verilmesi, kelimelerin çağrışımları açısından isabetli olabilir. Ancak metnin genelinin aksine bu ibare orijinal cümle kalıbı muhafaza edilerek çevrilmiştir. Oysa "Saltanatta ortağı yoktur." yerine "Ortak edinmeyen sultandır."; "Tasarrufta ortağı yoktur." yerine

"Tek başına tasarruf eder, ortak edinmez." vb. denilebilirdi.³

6. (Şöyle) de: "Evlâd edinmeyen, mülkünde hiçbir ortağı olmayan, züll(-ü aciz)den nâşi yardımcıya da (ihtiyacı) bulunmayan Allah'a hamdolsun." Onu büyük bil, büyüklükle an (H. B. Çantay, Ahmed Said Matbaası, 1959)

"... züll(-ü aciz)den nâşi yardımcıya (ihtiyacı) bulunmayan ...". Yukarıda belirtilen sorunlar bu ibarede de bulunmaktadır.⁴ "Büyüklükle an." yerine büyüklüğünü an, denilebilir.

7. Ve de ki: «Hamd o Allah .Teâlâ'ya mahsusdur ki, bir veled ittihaz edinmedi ve onun için mülkte bir ortak da yoktur ve onun için mezelletten nâşi bir hamiye ihtiyaç da yoktur ve ona kemal-i tazîm ile tazîmde bulun. (Ö. N. Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yay. 1964)

8. Şöyle de: "-Evlâd edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve zelil kimselerden yardımcı olmayan Allaha hamdolsun..." O'nu noksanlıklardan yücelt de yücelt. (A. F. Yavuz, Sönmez Yay. 1967)

Allah'ın zelil olanlardan olmadığı gibi olmayanlardan da yardımcısı yoktur. Şu ibare de sorunludur: "... O'nu noksanlıklardan yücelt de yücelt." Noksanlık ile yücelik arasındaki zıtlık anlamayı zorlaştırmaktadır. Noksanlık yüceltilmez, giderilir. Kaldı ki ayet Allah'ın noksanlıktan beri olduğunu bildiriyor.

9. ve: "O Allah'a hamdederim ki; çoluk çocuk edinmemiş, saltanatında ortak tutmamış, küçüklüğü olmadığı için kurtarıcısı da bulunmamıştır" de, sen Onu ulu tut. (A. A. Tüzüner (öl.1954) [1970])

"... küçüklüğü olmadığı için kurtarıcısı da bulunmamıştır. ..." "Küçüklüğü olmayan" biraz değiştirilerek "Küçük olmadığı için kurtarıcısı yoktur." denilebilir; ancak müşrikler tarafından Allah'a atfedilen zaafî küçüklük kelimesi

karşılar mı? Allah'ı "ulu tutmak" anlaşılması zor bir çeviri.

10. Yine de ki: "Oğul edinmiyen, mülkünde ortağı, horlukta velisi bulunmayan Allaha hamdolsun; O'nu gereğince ululayasın (B. Atalay, Doğanekardeş Matbaası, 1972)

"... horlukta velisi bulunmayan ..." ibaresi anlaşılmamaktadır.

11. Şöyle de: "Evlâd edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve zülden kurtulmak için dosta muhtaç bulunmayan Allah'a hamd olsun. Ve O'nu azamet ve Celalı ile an. (Z. Kazıcı, N. Taylan, Çağrı Yay. 1979)⁵

"Mülk" kelimesine "saltanat ve tasarruf" anlamlarının verilmesi, kelimelerin çağrışımları açısından isabetli olabilir. Ancak metnin genelinin aksine bu ibare orijinal cümle kalıbı muhafaza edilerek çevrilmiştir...

12. (Büyük Peygamberim!) "Oğul edinmiyen ve mülkte (hükümrânlıkta) kendisinin hiçbir ortağı olmayan ve acz (gibi şeyler)den dolayı kendisi için bir yardımcı tasarlanamıyan Allah'a hamdolsun!" de ve onu tam gereğince ulula. (A. R. Sağman (öl.1965), Üçdal Neşriyat, 1980)

"... acz (gibi şeyler)den dolayı kendisi için bir yardımcı tasarlanamıyan Allah'a hamdolsun!" de ve onu tam gereğince ulula." Aciz olanlar mı Allah'a yardımcı tasarlayamıyor? Yardımcı tasarlanır mı? Ayrıca "... onu tam gereğince ulula." kapalıdır. Cevapsız birçok soruya yol açan çeviri anlaşılmamaktadır.

13. Çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, âcizlikten ötürü bir yardımcısı da bulunmayan Allah'a hamdolsun! de ve O'nu gereği gibi tekbir et (O'na yaraşır şekilde saygı göster)." (S. Ateş, Kılıç Kitabevi, 1983)⁶

14. De ki: "Hamd, çocuk edinmemiş olan, hükümrânlığında ortağı bulunmayan, düşkün

“İhtiyacı kalmayan” ihtiyacı vardı artık kalmadı vb. anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla çeviride yanlış anlamalara yol açacak bir kelime kullanılmıştır. Oysa Allah'ın ne önce ne de sonra herhangi bir varlığa ihtiyacı yoktur.

olmayıp yardımcıya da ihtiyaç göstermeyen Allah'a mahsustur.” Onu gereği gibi büyükle. (H. Atay, Y. Kutluay, DİB Yay. 1985)

“Düşkün olmayıp” yerine “düşkün olmayan,” denilebilir. Deyim “ihtiyacı göstermeyen” değil, ihtiyacı duymayan şeklindedir. “... onu gereği gibi büyükle.” ibaresindeki “büyükle” kelimesi daha önce belirtildiği gibi anlamayı güçleştirmektedir.

15. “De ki: “Evlât edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve zelil olmadığı için veliye ihtiyacı kalmayan Allah'a hamdolsun!” Ve O'nu tekbir ile büyükle de büyükle!..” (Davudoğlu, Timaş Yay, 1993)

“İhtiyacı kalmayan” ihtiyacı vardı artık kalmadı vb. anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla çeviride yanlış anlamalara yol açacak bir kelime kullanılmıştır. Oysa Allah'ın ne önce ne de sonra herhangi bir varlığa ihtiyacı yoktur. “Veli” kelimesi kavramsal bir özellik taşıdığı için tercüme edilmeyebilir ancak “zelil” kelimesi Türkçe kullanımda ayette kastedilen anlama uygun çağrışımlara sahip değildir.

16. De ki: “Evlâd edinmeyen, mülkte hiçbir ortağı olmayan, acziyetten ötürü yardımcıya da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdolsun.” O'nu büyük bir tazimle ulula” (S. Yıldırım, L. Cebeci, S. Kılıç, C. S. Doğru, Mefatîhu'l-Gayb, Akçağ 1993)

“Büyük bir tazimle” bilinmeyen bir ifade olduğu için şu cümle anlaşılmamaktadır: “... O'nu büyük bir tazimle ulula”.

17. Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim” de ve O'nun

şanını gerektiği şekilde yücelt.” (M. A. Sabunî, Safvetü't-tefâsîr, Ensar Neş. 1995)

Ayetin tefsiri, “Zelil değildir ki, dosta ve yardımcıya muhtaç olsun.” (Safvetü't-tefâsîr, s. 415) diye çevrilmesine rağmen ayetin kendisi tefsiriyle çelişecek şekilde çevrilmiştir: “... acizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim”.

18. Çocuk edinmemiş olan, egemenlikte ortağı olmayan, güçsüzlükten dolayı bir veliye de muhtaç olmayan Allah'a hamdolsun” de ve O'nu gereği gibi yücelt. (M. Hizmetli, Birleşik Yay. 1997)

19. “Ve de ki: “Bütün övgüler, döl edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan, güçsüzlükten, düşkünlükten ötürü herhangi bir yardımcıya gereksinme duymayan Allah'a yakışır”. İşte, O'nu [hep böyle] yücelterek an. (M. Esed, İşaret Yay, 1999)

20. Ve de ki: “Övgü, çocuk edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan, düşkünlükten dolayı yardımcısı olmayan Allah'a özgüdür.” Ve O'nu büyüklüğünce büyült. (M. Hamidullah, Beyan Yay. 2000)

21. De ki: “Hamd, çocuk edinmeyen, hükümlarlığında ortağı bulunmayan, acizlikten dolayı bir yardımcıya ihtiyacı olmayan Allah'a mahsustur.” Tekbir getirerek O'nu gereği gibi yücelt. (S. Gümüş, Y. Çiçek, M. Demirci, İpek Yay. 2001)

22. “Bütün övgüler, çocuk edinmeyen, mülkünde hiçbir ortağı olmayan ve düşkünlükten dolayı herhangi bir yardımcısı da bulunmayan Allah'adır” de ve şanına yaraşır bir şekilde O'na saygı göster. (Ö. Dumlu, H. Elmalı, İzmir İlahiyat Vakfı Yay. 2001)

23. “Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten ötürü bir veliye de ihtiyacı olmayan Allah'a hamd ederim” de. Ve tek bir getirerek O'nun şanını yücelt! (İ. H. Bursevî, *Ruhu'l-Beyan*, Damla Yay. 2002)

Görüldüğü gibi birbirini tekrar eden ifadeler yukarıda yeri geldikçe değinilenlerle benzer zaafı haizdir.

24. "Çocuk edinmeyen,

egemenlikte ortağı bulunmayan,

âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim" de her an

ve O'nu büyük bil; yücelt tekbirle an." (N. Çam, Firûze Yay. 2002)

Edebî bir kitabın çevirisi de edebî olmalıdır. Şiirsel bir dil kullanmayı deneyen mütercim, bu güzel niyetine rağmen maksadı aşan bir çeviri yapmıştır: "... âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan".

25. De ki: Övgü, çocuk yapmamış olan, egemenliğinde ortağı bulunmayan, güçsüzlükten ötürü bir yardımcı olmayan Allah'adır. O'nu yüceltikçe yücelt." (H. Atay, atay & atay yay. 2002)

Konuşma dilinde kullanılan "çocuk yapmak" deyimine yer verilen cümle maksadı aşan bir ibare içermektedir: "...güçsüzlükten ötürü bir yardımcı olmayan ..."

26. Şöyle de: "Hamt, o Allah'a özgüdür ki, çocuk edinmemiştir; mülk ve yönetiminde ortağı yoktur; âcizlik yüzünden dost edinmemiştir." Ve tekbir edip yücelt O'nu! (Y. N. Öztürk, Yeni Boyut, 2004)

"... Ve tekbir edip yücelt O'nu!" çevirisinde deyim "tekbir etmek" değil, tekbir getirmek olmalı.

27. De ki: "Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, âcizlik sebebiyle bir yardımcıya da ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsusur. O'nu, şanına lâıyk bir şekilde tekbir et. (T. Kocyiğit, Nükte Kitap Yay. 2004)

28. De ki: "Övgü, çocuk edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan ve güçsüzlükten dolayı herhangi bir yardımcıya gereksinme duymayan Allah'a aittir; o halde onu gereği gibi ulula! (S. Akdemir, Ankara Okulu Yay. 2004)

29. De ki: Hamd olsun Allah'a ki evlât edinmekten münezzehtir, mülkünde ortağı bulunmaz ve hiçbir şeyden de âciz değildir ki yardımcıya ihtiyacı olsun. Ve hürmet ve tâzim ile Onun yüceliğini an. (İ. Atasoy, Ü. Şimşek, C. Uşşak, M. Paksu, Nesil Yay. 2004)

"... hiçbir şeyden de âciz değildir ..." ibaresinde "hiçbir şeyden de" fazladır ve bu fazlalık anlamı belirsizleştirmektedir.

30. Ve de ki: "Oğul edinmeyen, hükümlanlıkta ortağı bulunmayan, âciz olmayıp yardımcıya da ihtiyacı bulunmayan Allah'a hamdolun!" Tekbir getirerek O'nu yücelt! (Mevdûdî, İnkılap Yay. 2004)⁷

31. De ki: "Övgü; çocuk edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan ve güçsüz düşüp, herhangi bir yardımcıya gereksinme duymayan Allah'a aittir." O halde, O'nu gereği gibi ulula! (H. Döndüren, Çelik Yay. 2005)

Konuşma dilinde kullanılan "çocuk yapmak" deyimine yer verilen cümle maksadı aşan bir ibare içermektedir: "...güçsüzlükten ötürü bir yardımcı olmayan ..."

Bir varlığın yardımcıya gereksinme duymaması için güçlü olması gerekir. Güçsüz düşüyorsa yardımcıya ihtiyacı olur. Bu nedenle "güçsüz düşüp" değil "güçsüz olmayan" denilmelidir.

32. "Bütün övgüler Allah içindir! O, asla çocuk edinmemiştir. Egemenlikte eşsizdir, gücü yetmemek gibi bir sebeple yardımcı yoktur!" de. O'nu tekbir ile büyükle. (Ö. Sevinçgül, Timaş Yay. 2005)

Dolambaçlı olduğu için anlaşılması zor bir cümle: "... gücü yetmemek gibi bir sebeple yardımcı yoktur!"

33. "Çocuk edinmeyen, mülkünde (otoritesinde) ortağı olmayan, acizlikten dolayı yardımcıya (ihtiyacı) olmayan Allah'a hamdolsun" de ve Onu tekbir ile büyükle. (M. Toptaş, Cantaş, 2005)

34. "Evlât edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan, bir yardımcıya da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun" de ve tekbir getirerek Onun büyüklüğünü ilân et. Çeviride "mine'z-zülli" ibaresine yer verilmemiştir. (Ü. Şimşek, Zafer Yay. 2005)

35. "Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun" de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt! (H. Karaman, A. Özek, İ. K. Dönmez, M. Çağırıcı, S. Gümüş, A. Turgut, TDV Yay. 2005)

Bir varlığın yardımcıya gereksinme duymaması için güçlü olması gerekir. Güçsüz düşüyorsa yardımcıya ihtiyacı olur. Bu nedenle "güçsüz düşüp" değil "güçsüz olmayan" denilmelidir.

36. ve "Çocuk edinmeyen, hükümranlılığında ortağı bulunmayan, zafiyetten ötürü velî ve vasisi bulunmayan Allah'a hamdolsun" de ve O'nun ululuğunu içtenlikle, bütün benliğinde hissederek zikret. (Z. Duman, *Beyanü'l-Hak*, Fecir Yay. 2006)

37. "Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur" de ve O'nu tekbir ile yücelt! (H. Altuntaş, M. Şahin, DİB Yay. 2006, 12. Baskı)

38. "Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten münezzeh olduğu için bir dayanağa da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdedirim" de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt!" (H. Karaman, M. Çağırıcı, İ. K. Dönmez, S. Gümüş, *Kur'an Yolu*, DİB Yay. 2006)

39. Her türlü hamd O Allah'a mahsustur ki, asla evlad edinmemiştir.

"Hakimiyetinde hiç bir ortağı yoktur.

Acze düşüp de bir desteğe muhtaç olmamıştır." de ve tekbir getirerek O'nun büyüklüğünü ilan et! (S. Yıldırım, Define Yay. 2006)

"... Acze düşüp de bir desteğe muhtaç olmamıştır. ..." yerine daha açık bir cümle kurulmalıdır: Mesela, acze düşmediğinden bir desteğe de muhtaç değildir, denilebilir.

40. "Ve de ki: "Övgü (hamd), çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan ve düşkünlükten dolayı yardımcıya da (ihtiyacı) bulunmayan Allah'adır." Ve O'nu tekbir edebildikçe tekbir et." (A. Bulaç, Birim Yay. Tarihsiz)

"... düşkünlükten dolayı yardımcıya da (ihtiyacı) bulunmayan ..." yerine düşkün olmadığından yardımcıya da (ihtiyacı) bulunmayan, denilmelidir.

41. De ki: -Hamd, çocuk edinmeyen, hakimiyetinde ortağı olmayan, düşkün olmayıp, bir yardımcıya da ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur." Öyleyse O'nun büyüklüğünü "Allahu Ekber" diyerek dile getir. (Ş. Piriş, Arz Yay. Tarihsiz)

Alıntı yapılan kırk bir mealden iki tanesinde baskı tarihi yoktur. Kalan otuz dokuz mealden on dokuzu 2000 yılından önce, yirmisi ise sonra basılmıştır. Görüldüğü gibi çevirilerin çoğu aynı zaafı içermektedir. İlk baskı tarihiyle (1932) son baskı tarihi arasında yetmiş yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen çevirilerin neredeyse tamamında zor anlaşılan, iltibasa yol açan, anlaşılmayı engelleyen kapalı, dolambaçlı ifadeler vardır. Hatta -kastedilmemesine rağmen- Allah'a zaaf isnat edilmektedir. Yayınlandıkları dönemin şartları ve Türkçenin yaşamak zorunda kaldığı müdahaleler hatırlandığında geçen asrın mealleri mazur görüle-

bilir. Ancak onlardaki zaafın hala tekrarlanıyor olmasına mazeret bulunabilir mi?

Cevabı başka çalışmalara bırakarak çalışmanın bu aşamasında İsrâ Suresinin 111. ayeti, dört ayrı bölümde ele alınarak alıntı yapılan mealler topluca değerlendirilecektir:

a) Ve de ki: "Hamd çocuk edinmeyen (ve kulil-hamdu lillahillezi lem yettehez veleden),

Bu cümlelerin çevirilerinin anlaşılır olduğu görülmektedir. Bir çeviride "Çocuk yapmak" (H. Atay 2002) deyimine yer verilmiştir. Edebî bir kitabın çevirisinde konuşma dilinin kullanılması iyi gerekçelendirilmesi gereken bir tercihtir.

b) Kâinatta (mülk) hiçbir varlığı ortak edinmeyen (ve lem yekun lehu şerikun filmülki),

Ayetin bu bölümü, çoğunlukla orijinal cümle kalıbına bağlı kalınarak ve lâfzen çevrilmiştir. Bu tercih kapalılığın nedenlerinden biridir. Cümle kalıbı aynı kaldığı sürece mülk kelimesi yerine hâkimiyet, hükümlanlık, egemenlik vb. kelimelerin getirilmesi kapalılığı gidermemektedir. Eğer anlaşılmama cümleyi oluşturan kelimelerden bazılarının bilinmemesinden kaynaklanıyorsa o kelimeleri bilmeyenler sözlüklere başvurabilirler. Ancak kelimeler bilinmesine rağmen cümle anlaşılmıyorsa problemi cümle yapısında aramak gerekir. Çeviri metninde Türkçe dil mantığı ve cümle kuruluşu esas alınmalıdır. Kur'an'ın cümle yapısını koruma çabası onun anlaşılabilirliğini feda etme pahasına sürdürülmemelidir.

c) güçsüz olmayan ve asla yardımcı (veli) edinmeyen Allah'adır." (ve lem yekun lehu veliyyun minezzulli);

Alıntılarda anlaşılabilirlik açısından en sorunlu yer ayetin bu bölümünün çevirileridir. Kapalı, anlaşılmayan ibareler yanında maksadı aşan anlamlar içeren bir hayli çeviri vardır. Bu çevirilerde sure bütünlüğü dolayısıyla Mushaf

bütünlüğü gözden kaçırılmıştır. Bu yüzden Allah'ın tenzih edildiği ayetler -maksat o olmamakla birlikte- müşriklerin iddialarını doğrular nitelikte çevrilmiştir. Söz konusu zaafı içermeyen mealler şunlardır:

1. "... düşkünlük nedir bilmez, Onun koruyucusu da olmaz." (Baltacıoğlu 1957)

2. "... ve âciz olmadığından yardımcıya da ihtiyâcı yoktur." (Gölpınarlı 1958)

3. "Hamd, ... düşkün olmayıp yardımcıya da ihtiyaç göstermeyen Allah'a mahsustur." (Atay, Kutluay, 1985)

4. "... âcizlikten münezzehe olduğu için bir dayanacağı da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdedirim." (DİB, Kur'an Yolu, 2006)

5. "... Hamd, düşkün olmayıp, bir yardımcıya da ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur. ..." (Ş. Piriş, Arz Yay.)

d) O halde tekbir getir; O'nun büyüklüğünü an! (ve kebbirhu tekbira).

İlk baskı tarihiyle (1932) son baskı tarihi arasında yetmiş yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen çevirilerin neredeyse tamamında zor anlaşılan, iltibasa yol açan, anlaşılmayı engelleyen kapalı, dolambaçlı ifadeler vardır.

Son derece veciz olan ibarenin çevirilerinin çoğu kapalıdır. Bu kapalılığa ibareyi aynı vecizlikte çevirme endişesinin yol açtığı söylenebilir. Bu endişeden dolayı mütercimler kendilerini yeni kelime ve deyimler bulmak zorunda hissetmişlerdir. Fakat bilinmeyen bu ibareler, kapalılığın bizatihi müsebbibi olmuşlardır. İşte onlardan bir kaç örnek:

"Noksanlıktan yücelt, küçüklüğü olmamak, büyült, büyükle, ulu tut, onu tam gereğince ulula..."

Eleştiri ve Anlaşılır Çeviriler

Yazı boyunca yapılan nakiller meallerde anlaşılabilirlik açısından sorunlar olduğunu fazlasıyla ortaya koymaktadır. Bazı meallerde bu tür sorunlara hemen her sayfada rastlanmaktadır. Çeviri metinlerinin bu hali onlardan istifadeyi zorlaştırmaktadır. Çok sayıda mealden -yazıyı uzatmak pahasına- alıntı yapılması, söz konusu zaafaların birkaç çeviri ile sınırlı olmadığını ve onların anlaşılabilirlik açısından gözden geçirilmesinin gerekliliğini belirtme amacına matuftur.

Mütercimler mealleri kendileri için hazırlamadıklarına göre onların hedef kitleyi azami oranda göz önünde bulundurma zorunlulukları vardır. Zira orijinal metinden yararlanabilenlerin meale ihtiyacı yoktur. Eğer meal anlaşılmayacaksa Kur'an'ı çevirmenin gerekçesi ortadan kalkar. Bu nedenle bir meal yayınlanmadan önce anlaşılır olup olmaması açısından incelenmelidir. Cümlelerin kastedilen anlama gelip gelmedikleri gözden geçirilmelidir. Allah'ın muradını doğru aktarmak için kılı kırk yaran mütercim aynı titizliği çevirinin anlaşılır olmasını sağlamak için de göstermelidir. Çeviri metnine bir kere de "Dediklerim, demek istediklerim mi?" diye bakmalı, anladığı anlam ile dile getirdiği sözün örtüşüp örtüşmediğini kontrol etmelidir. Zira Kur'an gibi edebî bir metni çevirirken birçok şey göz önünde bulundurulur ve bu gerilim esnasında bazı hususlar gözden kaçabilir. Gözden kaçırılan hususlar onun anlaşılmamasına neden olabilir. İşte bu nedenle mütercim çeviri metnini, ayrıca yetkin edebiyatçılara ve farklı kültür seviyesindeki kişilere okutmaları, onların değerlendirmeleri doğrultusunda çevirisini gözden geçirilmelidir.

Meal piyasaya çıktıktan sonra gerek okuyucu gerekse onun anlaşılabilirliğini önemseyen dil dostları, bu noktadaki tespitlerini bir şekilde ilgililerle paylaşmalıdır. Tespitler ve eleştiriler dost meclislerinde kalmayıp ilgililere ulaştırıldığında meallerdeki zaafaların ortadan kalkma-

si mümkün olacaktır. Tekrar edile gelen hatalardan ve zaafardan beri ve daha anlaşılır meal metinlerine kavuşmak, buna bağlıdır. ■

dipnotlar

- ¹ Alıntılanan ayetlerdeki yazım ve noktalama yanlışları üzerinde durulmayacaktır.
- ² Dili itibarıyla ayrıca değerlendirilmesi gereken Hak Dini Kur'an Dili'nin pek çok sadeleştirilmiş nüshası yayınlanmıştır. Aşağıya iki farklı örnek alınmıştır:
 - a. Ve şöyle de: «Hamd o Allah'a ki, hiçbir çocuk edinmedi; O'na mülkte bir ortak da olmadı; O'na aczi yüzünden bir yardımcı da olmadı.» O'nu tekbir ile büyükle de büyükle! (Hasenat.net)
 - Sadeleştirilmiş metin de orijinali kadar sorunludur. Cümle yapısı aynı kaldığı sürece şerik, zül ve veli kelimelerini Türkçeleriyle değiştirmek o metni anlaşılır hale getirmez.
 - b. Ve şöyle de: "Hamd o Allah'a ki, hiçbir çocuk edinmedi, mülkte ortağı yoktur, aciz olmayıp bir yardımcıya da ihtiyacı yoktur. Tekbir getirerek O'nu noksanlıklardan yücelt de yücelt. (Hasenat.net)
- ³ "... Mülkte ortağı yoktur ..." kapalı bir ibaredir. "Aciz olmayıp" yerine "Aciz olmadığı için" veya "aciz değildir" denilebilir. "Noksanlıklardan yücelt" bilinmeyen bir ibare olduğu için anlaşılmamaktadır.
- ⁴ "... ve lem yekun lehu şerikun filmülki ..." ibaresinin çevirileri, belirtilenlerden farklı bir sorun içerdiğinde değerlendirilecektir.
- ⁵ "... ve lem yekün lehu veliyyun minezzulli ..." ibaresinin çevirileri, belirtilenlerden farklı bir sorun içerdiğinde değerlendirilecektir.
- ⁵ 2005 baskısında ayetin bir iki yerinde değişiklik yapılmıştır: "Zülden" yerine "acizlikten", "bulunmayan" yerine "olmayan" denilmiştir. "Celali" celâli olarak düzeltilmiştir. Ancak değişiklikler çeviriyi anlaşılır kılmamıştır.
- ⁶ Yeni Ufuklar Neşriyat tarafından yapılan baskıda aynı ibare daha farklı çevrilmiştir:

"... acze düşüp de yardımcıya ihtiyacı bulunmayan ..." çevirideki değişiklik anlamı değiştirmemiştir. Zira yardımcıya ihtiyacı bulunmamasına rağmen Allah'ın acze düştüğünü ifade etmektedir.
- ⁷ Tefhimu'l-Kur'an'da Mevdûdî'nin değil Ali Bulaç'ın mealine yer verilmesi anlaşılammıştır. Söz konusu tasarruf meal ile tefsir arasında doku uyumsuzluğuna neden olabilecek bir tasarruftur.